

FÁBIÁN GERGELY, HUSZTI ÉVA, HÜSE LAJOS, TAKÁCS PÉTER

Az életminőség Nyíregyházán

A nagymintás társadalomkutatás első négy hulláma a megyeszékhelyen

Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalának szociális ügyekért felelős osztálya és a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kara idestova tíz éve, 2008-ban indította útjára a *Nyíregyháza Életminősége* címet viselő kutatássorozatot, melynek fő célja a városi felnőtt lakosság életminőségét érintő jellemzők folyamatos nyomon követése, a változások monitorozása és a városlakók mindennapi életének fejlesztése érdekében az eredmények sok szempontú elemzése.

Az eddigi adatfelvételek 2008-ban, 2010-ben, 2012-ben és 2015-ben zajlottak. A legutóbbi mérés során lehetőség nyílt nem csupán a várost, de a nyíregyházi járás felnőtt népességét is vizsgálni; így egy tágabb kép alakult ki Nyíregyházán és vonzáskörzetében lévő kisebb települések lakosainak életminőségéről. 2017 őszén már megtörtént a következő adatfelvétel is.

Jelen írás célja a hosszú távú projekt keretében megvalósuló vizsgálateredményeinek áttekintése. A leírásban a fő hangsúly a városi panelvizsgálatok életminőség eredményeire tevődik, de ehhez kapcsolódóan mód adódik az Egészségügyi Karhoz köthető más, a városi és megyei életminőség mérésekhez kapcsolódó kutatások rövid bemutatására is. További cél a most zajló projektfázisok, az ötödik hullám előkészítési munkálatainak ismertetése, valamint az adatforrások tervezett elérhetőségének leírása.

Anyag és módszer

A panelvizsgálatok módszertana

A *Nyíregyháza Életminősége* kutatássorozat a háztartáspanel kutatások módszertanát követi. Ennek értelmében elsősorban a kutatás során felkeresett háztartásokról, másodsorban pedig az adott háztartások tagjainak életminőségéről gyűjt információkat meghatározott dimenziók mentén. A mérések további sajátossága, hogy időről-időre lehetőleg ugyanazok a háztartások kerülnek a mintába. Az ilyen típusú – panelvizsgálatnak is nevezett – adatfelvételeknek bevett módszertana van mind az Európai Uni-

óban (Eurostat, ECHP, EU-SILC felmérések¹), mind hazánkban (Magyar Háztartás Panel 1992–1997, Háztartás Monitor vizsgálatok²) is. A nyíregyházi kutatás a nemzetközi és a hazai előzményeket szem előtt tartva a kidolgozott módszertant követi, sok esetben azok kérdéseit is átveszi. Mindezt annak érdekében teszi, hogy a lokálisan kapott adatok nemzetközi és hazai szinten is összehasonlíthatók legyenek.

Mintavétel, mintanagyság

A vizsgálati mintát az említett Magyar Háztartás Panel módszertanához igazodva úgy alakítottuk, hogy abba azok a nyíregyházi (2015-ben járási) lakosok kerülhettek, akik betöltötték tizennyolcadik életévüket és nyíregyházi bejelentett lakcímmel rendelkeztek. A mintavételi címeket a kutatók által megadott feltételek alapján az országos vizsgálathoz hasonlóan a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala (KEKKH) szolgáltatta reprezentatív módon.³

2008-ban egy 2000 háztartásból álló címlista és egy 400 háztartást tartalmazó pótlista készült. A pótcímeket olyan esetben használtuk, amikor a „főmintából” valaki kiesett (például elköltözött), vagy nem vállalta a válaszadást – ez a minta „kopása”, ami a panelkutatások egyik sajátossága. Az évek során, a 2008-ban sikeresen kérdezett 1848 háztartásból álló érvényes lista 2012-re 1227-re zsugorodott, így a kutatócsoport azt a döntést hozta, hogy 2015-ben, az eredeti szempontokat megtartva, új címlistát kér a KEKKH-tól. Az új lista az eredetihez képest kevesebb, 1000 háztartás-címet, valamint 500 pótcímet tartalmazott. 2015-ben Nyíregyházán 754 háztartásban volt sikeres a lekérdezés. Ugyanebben a kutatási hullámban 909 háztartás felkeresése zajlott le a nyíregyházi járásban – szintén KEKKH címlistára alapozva. A lefedett lakosságnagyság 2008-ban 4866 fő (4,15%), 2010-ben 3066 (2,60%), 2012-ben 2930 (2,48%), 2015-ben 1942 (1,65%) volt. 2015-ben a járás lefedett lakosság száma 2985 fő (1,80%) volt.

Az alkalmazott kérdőív fejlődése, változtatások

A *Nyíregyháza Életminősége* kutatási projekt során alkalmazott kérdőívet minden esetben a város polgármesteri hivatalának szociális ügyekkel foglalkozó irodájának, osztályának munkatársai, valamint a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar kutatásba bekapcsolódott szakemberei közösen állították össze, figyelembe véve (és részben adaptálva) a nemzetközi és hazai kérdőívmintákat, kérdésblokkokat.

Az alkalmazott kérdőívek kérdésblokkjait az 1. táblázat foglalja össze.

¹ European Commission, Eurostat, Income and Living Conditions, Methodology, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/methodology> (2017.09.16.)

² A Magyar Háztartás Panel kutatásról. <http://www.tarki.hu/hev/mhp> (2017.09.16.), TÁRKI Háztartás Monitor kutatás, <http://www.tarki.hu/hu/research/hm/> (2017.09.16.)

³ A kiválasztott minta egy változó, a nemek megoszlása alapján reprezentatív minden vizsgálati évben. Ennek az indoka, hogy a városlakókra vonatkoztatott részletes adatok kizárólag a népszámlálásokból állnak rendelkezésre, amikre tízévente kerül sor. A népszámlálási adatok a tapasztalatok alapján életkori, vagy egyéb, például iskolázottsági megoszlása tekintetében jelentősen változhatnak, így a viszonylag állandónak tekinthető nemek szerinti megoszlás lehetett csak a reprezentativitási alap.

Kérdőív blokk	2008	2010	2012	2015
1. Háztartás jellemzői	+	+	+	+
2. GAZDASÁGI AKTIVITÁS	+	+	+	+
3. Egészségi állapot	+	+	+	+
4. Társadalmi kapcsolatok	+	+	+	+
5. Idősek helyzete	+	+	+	+
6. Támogató rendszerek	+	+	+	+
7. A Szociális Osztály működése	+	+	+	+
8. Biográfia	+	+	+	+
9. Kulturális tőke	-	-	-	+
10. Érzelmi jólét	-	-	-	+

1. táblázat. A nyíregyházi panelkutatások kérdésblokkjai 2008–2015.

2015-ben a kérdőív új elemként tartalmazta az érzelmi jóllét dimenzióit, mely alapvetően az Oxford Boldogságmérő kérdéscsoportot⁴ foglalta magába. Ennek alkalmazását a 2010-ben kialakított lokális életminőség index (FTI) teljesebbé tétele indokolta. További új kérdésblokkként került be az életminőséget a kulturális tőke fogalmának oldaláról (kulturális szokások) mérő kérdések köre. Változásként említendő, hogy 2015-ben az egészségi állapottal foglalkozó kérdéssor a korábbinál jobban koncentrált az ELEF (Európai Lakossági Egészségfelmérés) során alkalmazott kérdésekre.

Adatfelvétel

A kutatássorozat eddig lezajlott négy adatfelvétele minden esetben a Debreceni Egyetemen meghirdetett, kérdezőbiztosi felkészítő kurzust elvégző hallgatók közreműködésével készült el. Lelkiismeretes munkájukért köszönetet érdemelnek. A kurzusokra jelentkezett hallgatóknak – előre meghatározott kérdezési időszakban, előre megadott címeken – átlagosan tíz kérdőívet kellett felvenniük. A kérdezőbiztosként feladatukat végző hallgatók munkáját ugyancsak hallgatók közül toborzott, felkészített instruktorok segítették.

Adatfeldolgozás, az eredmények bemutatása

A panelkutatásoknak megfelelően az elemzések során a háztartásokra vonatkozó adatok súlyozatlanul, míg az egyénekre vonatkozókat súlyozott adatbázis alapján vizsgáltuk. Az adatfeldolgozás az SPSS statisztikai programcsomag és az Excel táblázatkezelő rendszer alkalmazásával valósult meg.

Eredmények

A kutatássorozat eredményei eddig három összefoglaló kötetben és más, kisebb írássokban jelentek meg. Az elemzések főleg a kérdésblokkok által lefedett egy-egy té-

⁴ PETER HILLS, MICHAEL ARGYLE: The Oxford Happiness Questionnaire: a compact scale for the measurement of psychological well-being. In *Personality and Individual Differences*, Volume 33, Issue 7. (2002), 1073–1082, [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00213-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00213-6)

materületekhez igazodtak. A következő fejezetek is ezt a csoportosítást követik. A fejezetcímekbe illesztett nevek és évszámok jelzik azokat a kutatókat és kutatói rész-csoportokat, akik az adott időszakban a témával részletesen foglalkoztak.

Demográfia

(2008–2015 Malakucziné Póka Mária)

Nyíregyháza, illetve a járás demográfiai jellemzőiről minden kötetben Malakucziné Póka Mária írt részletesen, elsősorban a Központi Statisztikai Hivatal adatait, azok közül is a vonatkozó, legfrissebb népszámlálás eredményeit felsorakoztatva.⁵ A szerző bemutatta a várost jellemző népességszám változást és annak alakulásáért felelős tényezőket (születések és halálozások egyenlege – természetes szaporodás és fogyás; népesség vándorlási folyamatok). A tanulmányokból megismerhetők a házasságkötési kedv és a válási arány változásai. A helyi népesség strukturális jellemzőit a kor, a nemek, a családi állapot, az iskolázottság, a foglalkoztatottság szerinti összetétel ragadja meg. A szerző külön foglalkozik Nyíregyháza egyes részeinek demográfiai leírásával is. A tanulmányokból kép kapható a város nemzetiségeinek megoszlásáról, illetve vallás szerinti összetételéről is.

Az adatok szerint a két legutóbbi népszámlálás (2001 és 2011) között Nyíregyháza volt az országban az egyedüli megyeszékhely, ahol még nem indult el a népesség természetes fogyása. Ennek oka a kedvező népességvándorlási tendencia. Ez azonban 2011 után megszűnt, Nyíregyházán és a járásban is állandósult a természetes fogyás.

A korszerkezetre jellemző, hogy a járásban nagyobb mértékű az előregedés (öregedési index=89), míg Nyíregyházán kedvezőbb a helyzet, 100 gyermekkorúra 64 idős jut. A továbbvezetett adatok a gyermekkorúak arányának stagnálását és az idősek arányának további növekedését jelzik mind járási, mind városi szinten.

A vizsgált populáció családi állapot szerinti összetétele jelentősen változott a felvételek során. Emelkedést mutat a hajadonok, nőtlenek száma, valamint az özvegyek és az elváltaké is. Ezzel párhuzamosan csökken a házások és tovább növekszik az élettársi kapcsolatban élők száma. A háztartások nagyságára jellemző az elaprózódás: emelkedik az egyszemélyes háztartások aránya, mely egyrészt az előregedési folyamat jellegzetességeiből adódik (kitolódik a születéskor várható élettartam, de a nők átlagosan tovább élnek a férfiaknál, így az idős korra társ nélkül maradók aránya növekszik)⁶, másrészt a szingli (egyedül élő) életforma további növekedése, a válások magas száma is magyarázat erre. A többgenerációs (nagy)családok előfordulása csökken.

A 2000-es évekre jellemző oktatási expanzió elérte a járást és Nyíregyházát is: a népesség iskolázottsági szintje jelentősen megnövekedett. Nyíregyházán a 25–29 évesek körében a diplomások aránya a megyeszékhelyek között a negyedik legmagasabb. Meg

⁵ MALAKUCZINÉ PÓKA MÁRIA: Nyíregyháza lakosságának főbb demográfiai jellemzői. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 3. No. 3. (2012), Életminőség Nyíregyházán 2008–2010, 11–32.; MALAKUCZINÉ PÓKA MÁRIA: Demográfiai, háztartási jellemzők. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 5. No. 12–13. (2014), 9–28.; MALAKUCZINÉ PÓKA MÁRIA: A Nyíregyházi járás települési szerkezeti, demográfiai, háztartási jellemzői. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18–19. (2015), 11–29.

⁶ IVÁN LÁSZLÓ (2002): Az öregedés aktuális kérdései. <http://www.matud.iif.hu/02apr/ivan.html> (2017. 09.17.)

kell említeni azonban az adatok alapján azt a jól kimutatható negatív tény is, hogy a legkevésbé iskolázott réteg újratermelődése – ha kisebb mértékben is – napjainkra is jellemző.

Nyíregyházán és a járásban is minden hivatalos hazai nemzetiség jelen van. Ezek közül legnagyobb arányú a cigányság, de Nyíregyházán jelentős a magukat német nemzetiségűnek vallók száma is. A 2001-es és 2011-es népszámlálás között a megyében másfélszeresére nőtt a nemzetiségiek aránya.

A gazdasági aktivitás tekintetében a vizsgált időszakban növekedés látható. A legkedvezőbb foglalkoztatási arányt a megyeszékhely mutatja, és a munkanélküliségi ráta is itt a legkedvezőbb – ami szintén alátámasztja azt a megállapítást, miszerint Nyíregyháza „szigetszerűen” emelkedik ki a járás és a megye többi települése közül.

Jövedelmi viszonyok, szegénység

(2008–2015 Fábán Gergely, Takács Péter; 2012–2015 Szigeti Fruzsina)

A Nyíregyházát jellemző jövedelmi viszonyok, illetve a témához szervesen kapcsolódó szegénység témakörével eleinte Fábán Gergely és Takács Péter foglalkozott, majd 2012-ben bővült a kutatócsoport Szigeti Fruzsina PhD hallgatóval. A szerzők minden elemzésükben szisztematikusan vezetnek végig a téma adatait a jövedelmi helyzet illetve a jövedelmi egyenlőtlenség különböző mutatói alapján, így részletesen tanulmányozzák a háztartások havi nettó jövedelmi átlagának alakulását, az egy főre jutó havi nettó jövedelmeket, vizsgálják jövedelmi *deciliseket* és egyéb, a jövedelmi egyenlőtlenségek mérésére általánosan használt mutatókat, mint a Robin Hood index, Éltető Frigyes index, GINI együttható.

Az adatok alapján összefoglalóan megállapítható, hogy a 2008-ban globálisan jelentkező gazdasági válság hatása lokális szinten is világosan érzékelhető volt: a 2008-ban és 2010-ben mért helyi adatok is azt mutatták, hogy ezekben az években jelentősen csökkent a foglalkoztatottság, ezzel párhuzamosan nőtt a munkanélküliek száma és a szegénységben élők aránya Nyíregyházán is, akárcsak az ország többi pontján. Ezt az időszakot hét százalékos körüli átlagos reáljövedelem csökkenés és a jövedelmek „befagyása” jellemezte a szabolcsi megyeszékhelyen. A szerzők megállapították, hogy minden vizsgált mutató a jövedelmi egyenlőtlenségek növekedésére utal, és ebből azt a következtetést szűrték le, hogy Nyíregyháza felnőtt népességére nemcsak az elszegényedés jellemző, hanem a jövedelmi polarizálódás is. A lakosság egy része az elszegényedés hatásán egyensúlyoz, de ugyanakkor a letehetőbb csoportok helyzetének egyfajta javulása is megfigyelhető. További fontos megállapítás, hogy a szegénység a megyeszékhelyen is „sokarcú”, azaz a munkanélkülieken kívül jól körülírható csoportként jelennek meg az úgynevezett „dolgozó szegények” is.⁷

A 2012-es adatfelvétel eredményei arra utalnak, hogy elindult a fentebb vázolt negatív periódusból való kilábalás: nőtt a foglalkoztatottak aránya és nominális értékben nőtték a jövedelmek, illetve enyhén csökkent a szegénységben élők aránya is

⁷ FÁBÁN GERGELY, TAKÁCS PÉTER: A jövedelmi egyenlőtlenségek változásai és a szegénység. Acta Medicinæ et Sociologica Vol. 3. No. 3. (2012), 33–48.

Nyíregyházán. A szerzők ugyanakkor az adatok alapján azt is hangsúlyozzák, hogy a vázolt kedvező folyamatok ellenére Nyíregyházán tovább nőttek a jövedelmi egyenlőtlenségek, és még tovább erősödött a korábban is megállapított jövedelmi polarizáció. Ez utóbbi olyan tényekben érhető tetten, mint például a helyi társadalom alsó három *decilisébe* tartozókat jellemző kumulált (összegzett) hátrányok (csökkent az összes mérhető jövedelemből való részesedésük, a foglalkoztatottságuk, ezzel együtt jellemző az alacsony iskolázottság, a kedvezőtlen munkaerő-piaci helyzet, a nagyobb családlétszám, mely növeli az eltartási terheket is).⁸

A 2012-ben megmutatkozó és mérhetően javuló tendenciák 2015-re tovább folytatódtak, egyre nyilvánvalóbbá lettek: „nőttek a nettó jövedelmek, a növekedés pedig nemcsak „széttérült” a város társadalmi terében, hanem jelentős emelkedést mutatott a legalsó decilis esetében”.⁹ Azonban a szerzők ismét hangsúlyozzák, az adatok továbbra sem a jövedelmek kiegyenlítődséről szólnak, hiszen a jómódúak jövedelme is erősen növekedett a vizsgált időszakban.

Összességében megállapítható, hogy Nyíregyháza a jövedelmi viszonyok tekintetében illeszkedik az országos tendenciákhoz, továbbá egyfajta szigetszerű fejlődést mutat mind a járáshoz, mind a megyéhez, régióhoz viszonyítva.

Életminőség index

(2008–2015 Takács Péter, Fábíán Gergely, 2015 Szigeti Fruzsina)

A lokális életminőség index kidolgozása, tesztelése és alkalmazása a Takács Péter–Fábíán Gergely szerzőpáros munkája. A szerzők a kutatási projekt második adatfelvételi időszakából származó adatok elemzése során kezdték el kidolgozni azt a lokális életminőség indexet (FTI), mely az életminőség különböző változóit sűríti egybe. Az index alapját a Rahman-féle életminőség modell¹⁰ szolgáltatta. A fejezet szerzői azt a kutatói kérdést vizsgálták, hogy az életminőség kutatás során vizsgált jellemzők hogyan, miként befolyásolják a nyíregyházi felnőtt népesség életminőségét.

Az FTI alapján a kutatók kedvező tendenciát állapítottak meg: az alsó középrétegre és a szegényekre vonatkozó érték 2012-höz, de 2008-hoz képest is magasabb 2015-ben.

A 2010-ben megjelent kötetben a szerzők pontos leírását adták az index modelljeinek, melyek közül az első egy egyszerűbb, összegző modell. Ennek fontosságát az adta, hogy ezáltal sikerült kialakítani azt a változó-szettet, mely a következő, főkomponens-alapú modell bázisát alkotta. Kezdetben a kutatók harminc változót vontak be az index kialakításába, majd különböző statisztikai eljárások (leíró, faktoranalízis) alkalmazásával huszonháromra csökkentették az index végső modelljébe bevont vál-

⁸ FÁBIÁN GERGELY, TAKÁCS PÉTER, SZIGETI FRUZZINA: A jövedelmi helyzet változása, a társadalmi polarizálódás jellemzői Nyíregyháza városában. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 5. No. 12–13. (2014), 47–60.

⁹ FÁBIÁN GERGELY, TAKÁCS PÉTER, SZIGETI FRUZZINA: Jövedelmi helyzet és jövedelmi szegénység. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18–19. (2015), 68–79.

¹⁰ TAUHIDUR RAHMAN, RON C. MITTELHAMMER, PHILIP WANDSCHNEIDER (2005): *Measuring the Quality of Life across Countries: A Sensitivity Analysis of Well-being Indices*. Working Paper Series RP 2005/06, World Institute for Development Economic Research (UNU-WIDER).

tozók számát. A modell kialakítása során a kutatók a Rahman és társai által kidolgozott életminőség-modell nyolc dimenziójából (1. Családi, baráti viszonyok. 2. Egészségi állapot. 3. Anyagi jóllét. 4. Lokális közösség. 5. Munka és aktivitás. 6. Személyes biztonság. 7. Környezet minősége. 8. Érzelmi jólét.) egy kivételével (érzelmi jólét) mindet le tudták fedni a *Nyíregyháza Életminősége* kutatássorozatban alkalmazott kérdőívek kérdéseiből, változóiból. Az így kialakított FT index olyan belső struktúrák és folyamatok feltárására alkalmas, melyek más mérési módokkal nehezebben feltárhatók.¹¹

A 2012-es kötetben a szerzők pontos összegzését adták az index eddigi eredményeinek a nyíregyházi felnőtt népesség életminőségével kapcsolatban. Többek között rámutattak az index által igazolható városrészbeli differenciákra, a különböző gazdasági rétegeket jellemző eltérő index értékekre, továbbá az index értékei által mutatott foglalkozási típusok közötti különbségekre is. Mivel a részletesebb elemzések során kiderült, hogy az index értékét az anyagi jóllét, az egészségi állapot és az életkor határozza meg legjobban, a kutatók tanulmányukban az FT indexet az életkori generációk kapcsán vették górcső alá és fogalmaztak meg továbbvizsgálandó kérdéseket. Az eredmények azt mutatják, hogy az életkor növekedésével az összetett életminőség index értéke határozottan csökken. Ezen eredmény teljes magyarázata még további vizsgálatokat kíván.¹²

A legutolsó vizsgálati hullám lehetővé tette az előző vizsgálatokon kívül a járás településeinek életminőség index szerinti összehasonlítását. Az FT index értéke a járásbeli lakosok esetében szignifikánsan alacsonyabb értéket mutatott, mint a megyeszékhelyen.¹³ Ez az eredmény igazolja, hogy az FTI önmagában képes megragadni a lokális közösség életminőség viszonyait; képes jelezni változásokat, amelyek révén részletesebb vizsgálatok indíthatók (lásd a vallásosság viszonyainak alakulását).

Lakáshelyzet, lakhatás

(2008–2015 Szoboszlai Katalin)

A kutatássorozat kezdete óta Szoboszlai Katalin foglalkozik a vizsgált populáció lakásának, lakhatásának témáival, a település lakásállományának jellemzésével, a változások követésével, továbbá a vizsgált háztartások komfortfokozatának, tartós fogyasztási cikkek történet ellátottságának részletes bemutatásával is.

Az adatok alapján leszögezhető, hogy Nyíregyházát a 2000-es évek elején dinamikus gazdasági, társadalmi mozgás jellemezte. A gazdaságban megmutatkozó fejlődéshez kapcsolódóan az építőipari tevékenység is jelentősen nőtt, mely a lakásépítésben, korszerűsítésben, felújításban mutatkozott meg. A gazdasági válság azonban a térség-

¹¹ TAKÁCS PÉTER, FÁBIÁN GERGELY: Egy lokális életminőség index kialakításának lépései. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 3. No. 3. (2012), 46–68.

¹² TAKÁCS PÉTER, FÁBIÁN GERGELY: A nyíregyházi lakossági panelfelméréshez kapcsolódó életminőség vizsgálatok. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 5. No. 12–13. (2014), 165–188.

¹³ TAKÁCS PÉTER, FÁBIÁN GERGELY, SZIGETI FRUZZSINA: A Nyíregyházi Háztartáspanel életminőségi modellvizsgálatok legújabb eredményei, valamint az életminőség modell bővítésének lehetőségei a RoughSetTheory alkalmazásával. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18–19. (2015), 198–225.

ben is sújtotta az ingatlanpiacot és az építőipart is: mind a megyeszékhelyen, mind a járásban jelentősen csökkent a lakásépítés. 2012-re a lakóhely, lakásjellemzők, lakásállomány szerkezetek tekintetében nem voltak jelentős változások a korábbi évekhez viszonyítva. A lakásállomány minimális bővülését, a bérlakásállomány stagnáló számát mutatják az adatok. 2015-re a bérlakás-állomány még tovább szűkült Nyíregyházán.

A lakások jelentős része összkomfortos, felszereltségét tekintve szinte minden megtalálható, 2008 és 2015 között jelentős változás nem történt e tekintetben. Egyedül az Internet további dinamikus terjedése emelhető ki pozitív változásként.¹⁴

A szerző külön tárgyalta a gyermekes családok lakhatási körülményeinek jellegzetességeit. Ennek kapcsán a 2008-as adatokra alapozva megállapítja, hogy a legkisebb alapterületű lakásokban zömmel gyermekes családok élnek – a negyven négyzetméter alatti lakásokban elsősorban egyszülős családok. Gondot jelentenek a városban a szegénynegyedek korszerűtlen, kis alapterületű szükséglakásai is.

A 2012-es, majd a 2015-ös elemzések fókuszja már egyértelműen a lakhatási szegénység. A lakhatási problémákra Szoboszlai minden tanulmányban felhívta a figyelmet és javaslatokat is megfogalmazott: sürgette az olyan településfejlesztési koncepció kialakítását, mely az önkormányzati tulajdonban lévő és üresen álló ingatlanok hasznosítását is magában foglalja, illetve előnyösnek látta az úgynevezett közösségi lakásépítést, mely a társadalmi felelősségvállalást és szolidaritást is erősíti.¹⁵

Gazdasági aktivitás, munkanélküliség, nők helyzete

(2018–2015 Rusinné Fedor Anita; 2012 Jávorné Erdei Renáta; 2015 Balogh Erzsébet)

Az össztársadalmi vagy lokális szinten kialakuló gazdasági aktivitás a társadalmi tények azon csoportjába tartozik, amely más jelentőségeltjes társadalmi tényekkel hozható cirkuláris oksági összefüggésbe mikro-, mezo- és makroszinten egyaránt (iskolázottság, egészségi állapot, esélyegyenlőség, a munkaerő-piac keresleti oldala, a munkaerő-piac strukturális összefüggései, gazdaságpolitika sikeressége). Azon túl, hogy a társadalmi folyamatok egymásra hatásának és trendjeinek elemzéséhez nélkülözhetetlen mutató, a gazdasági aktivitás olyan mérőszám, amely az Európai Unió gazdaság-, társadalom- és szociálpolitikájában, irányelveiben és közösségi szintű elemzéseiben is kulcsszerepet tölt be, ezáltal informatív mértékűen mérhetően megnevezi.

A 2008 és 2010 évi adatfelvételek eredményeit elemezve R. Fedor Anita (2012) megállapította, hogy az un. „Lisszaboni célban” az EU által 2010-re kitűzött 70 százalékos foglalkoztatási színvonal (nők esetében 60%) elérése uniós szinten meghíúsult, de míg az EU átlag elmaradása nem jelentős, addig a hazai lemaradás már nagymértékű, sőt, a rendszerváltozást követő foglalkoztatási problémák megyénkénti eltérései is tartósan bizonyulnak. Így Szabolcs-Szatmár-Bereg megye több mint húsz év távlatában a legkedvezőtlenebb foglalkoztatási mutatókkal bíró megyék közé

¹⁴ SZOBOSZLAI KATALIN: Lakásjellemzők Nyíregyházán 2008–2010, Acta Medicinæ et Sociologica Vol. 3. No. 3. (2012) 69–82.

¹⁵ SZOBOSZLAI KATALIN: Lakásjellemzők Nyíregyházán 2012. Acta Medicinæ et Sociologica Vol. 5. No. 12–13. (2014) 105–122.; SZOBOSZLAI KATALIN: Lakásjellemzők a Nyíregyházi járásban és a megyeszékhelyen. Acta Medicinæ et Sociologica Vol. 6. No. 18–19. (2015) 30–46.

tartozik. Ezen belül a Nyíregyházára vonatkozó kutatásban arra a kérdésre, hogy „*Dolgozik-e Ön jelenleg*” a válaszadók 54,9 százaléka válaszolt igennel 2008-ban, 2010-ben 54,5 százalék. Nyíregyháza válaszadó lakosságának foglalkoztatási jellemzői nem mutatnak jelentős eltérést az országos adatokhoz képest. Ennek fő oka, hogy megyeszékhelyünk kedvezőbb foglalkoztatási lehetőségeket biztosít lakosai számára, mint a környező települések. Ez az általános helyzetkép nyilvánvalóan rányomja a bélyegét a foglalkoztatás és munkaerőpiac más mutatóira is. A szerző megerősíti, hogy a vizsgálati mintában is igaz a tétel, miszerint mind a foglalkoztatást, mind pedig a munkanélkülivé válás kockázatát erőteljesen befolyásolja az iskolai végzettség. A képzettség pozitív hatása a főállásban végzett munka mellett a *további jövedelemszerző tevékenység* tekintetében is megfigyelhető (R. Fedor, 2012).¹⁶

A 2012. évi Háztartáspanel felvételek alapján a kutatók megállapították, hogy a nyíregyházi megkérdezettek foglalkoztatási szintje kedvezően alakult a két megelőző adatfelvételhez képest. A „*Dolgozik-e Ön jelenleg*” kérdésre a válaszadók százaléka 57,1 válaszolt igennel. A foglalkoztatottak bővülésének mértéke így 2008-hoz viszonyítva 2,2 százalék, míg 2010-hez hasonlítva 2,6 százalék. A foglalkoztatás bővülése nem volt egyenletes a nemek viszonylatában; a férfiak helyzete javult nagyobb mértékben. A „*Dolgozik-e Ön jelenleg*” kérdésre a nők 54 százaléka válaszolt igennel, míg a férfiaknál ez az arány 65% volt. A nagyságrendbeli eltérés (11%) az országosan mért különbségeknek megfelelően alakul a helyi foglalkoztatási adatok nemenkénti megoszlásában. Az elhelyezkedési lehetőségek továbbra is a kvalifikáltabb társadalmi csoportoknak kedveztek, annak ellenére, hogy 2012-ben az egyetemi diplomával rendelkezők almintájában csökkent a foglalkoztatottak aránya. A 2012-es hullámban mért javulás megfelel az európai makro-tendenciáknak, mely szerint hazánk foglalkoztatási mutatói ugyan továbbra is alulmaradnak az Európai Unió átlagához képest, azonban a 2008-as adatokhoz viszonyítva relatív helyzetünk pozitív irányba mozdult (R. Fedor és Jávoriné Erdei, 2014).¹⁷

Ahogy azt már több helyen jeleztük, a 2015-ös adatfelvétel a megyeszékhelyen túl kiterjedt az egész járásra. Miután a megye továbbra is a leghátrányosabb helyzetűek egyike, nem meglepő, hogy a Nyíregyházi járás vizsgálatában részvevők 52 százaléka válaszolt igennel arra a kérdésre, hogy „*Dolgozik-e Ön jelenleg*”, ugyanakkor az egyes települések értékei között jelentős eltérések tapasztalhatók. A megyeszékhely közelségéből adódó helyzeti előnnyel (vidéki lakókörnyezet, nagyvárosi munkaerőpiac, kedvező közlekedés) rendelkező településeken élők körében igen magas a foglalkoztatottság (65–71 százalék között). Ehhez képest Nyíregyháza már a középmezőnyt erősíti 54 százalékkal. A megyeszékhely mintájából kirajzolódó foglalkoztatási adatok tehát ismét kedvezőtlen irányba fordultak, visszaestek a 2010-es szintre. Nemenkénti összehasonlításban a korábbi évekhez hasonlóan a férfiak előnye rajzolódik ki. A teljes mintában az „*Dolgozik-e Ön jelenleg*” kérdésre a nők 45 százaléka, míg a férfiak

¹⁶ R. FEDOR ANITA: A gazdasági aktivitás lokális jellemzői. Nők és férfiak a „munka piacán”. *Acta Medicinæ et Sociologica* 3 (3): 83–98. (2012)

¹⁷ R. FEDOR ANITA, JÁVORNÉ ERDEI RENÁTA: A foglalkoztatás jellemzői Nyíregyházán. *Acta Medicinæ et Sociologica* 5. (12–13). (2014) 29–46.

63,5 százaléka válaszolt igennel (különbség 18,5%), ezen belül a nyíregyházi nők 47 százaléka, a férfiak 66 százaléka (különbség 19%) válaszolt hasonlóan. A szerzők, R. Fedor Anita és Balogh Erzsébet (2015) a nők korábbihoz képest nagyobb arányú nyugdíjba vonulásával magyarázták úgy a teljes foglalkoztatottság csökkenését, mint a női foglalkoztatás visszaesését, ugyanakkor nem tértek ki arra a kérdésre, hogy a nyugdíjazási hullámmal párhuzamosan miért nem élénkült meg a munkaerő-piaci kereslet a fiatalabbak körében, amely így, együttesen arra utal, hogy a korengedményes női nyugdíjazással párhuzamosan a munkaerőpiac hasonló mértékű szűkülése is bekövetkezhetett.¹⁸

Egészségi állapot

(2008–2012 Jávorné Erdei Renáta; 2008–2010 Jóna György; 2012 Rusinné Fedor Anita, Berencsiné Madácsi Eszter; 2015 Hüse Lajos)

Az egészségi állapot főbb mutatóira és az egészségmagatartásra vonatkozó kérdések gondozását Jávorné Erdei Renáta végezte a kutatássorozat kezdetétől kezdve – jóllehet, az utolsó hullám adatainak elemzésében aktuálisan nem vett részt.¹⁹ Kutatási megközelítése szerint az egészségi állapot leíró értelmezése ma már nem elegendő a multidimenzionális fogalommal vált egészség meghatározásához. Az egyén egészségét és jólétét befolyásolja, sőt, egyes csoportok esetében determinálja az iskolai végzettség, a foglalkoztatottság, a jövedelem, a státusz, a lakásviszonyok, a hozzájutás a tápláló ételekhez, hozzáférés a megfelelő és hatékony egészségügyi alapellátáshoz, a genetikai örökség, a korai élettapasztalatok. Természetesen az életmódbeli tényezők, valamint az egyéni viselkedés széles spektruma, ezen belül kiemelten az egészségmagatartás, illetve a rizikómagatartás is befolyásoló tényező. Az egészség szubjektív megítélését illetően egy időben élénk vita volt, melyben a bizonyítékalapú orvoslás elkötelezett hívei a mérések és pontos diagnózisok hiányát hozták fel ellenérvként. Engel bio-pszicho-szociális modelljének (1977) térnyerését követően a modellbe jól illeszthető szubjektív egészségi állapot mérése széles körben elterjedt.²⁰

A vizsgálatssorozatot megalapozó első két hullám adataira épülő elemzés a megkérdezettek körében romló tendenciát tárt fel a szubjektív egészségi állapot tekintetében – különösen a nők, a fiatalabb generációk és az 50–60 év közöttiek esetében. A *Nyíregyháza Életminősége* kutatás kezdeti szakaszában kialakuló képet Jóna György és Jávorné Erdei Renáta főként a szűkülő anyagi forrásokkal és a terjeszkedő szegénységgel hozták összefüggésbe, melyet azzal is indokoltak, hogy általánosságban, de a nyíregyházi mintára is igaz, hogy minél alacsonyabb végzettséggel rendelkezik valaki,

¹⁸ R. FEDOR ANITA ÉS BALOGH ERZSÉBET: A foglalkoztatás és a munkanélküliség jellemzői a Nyíregyházi járásban. *Acta Medicinæ et Sociologica* 6 (18–19). (2015) 47–67.

¹⁹ Jávorné Erdei Renáta doktori dolgozata is szorosan kapcsolódik a Panelvizsgálatokhoz. Munkájában a város különböző kerületeinek egészséggel kapcsolatos viszonyait elemezte részletesen. Ezen vizsgálatok is hozzájárulhatnak olyan városi szintű egészségterv megalkotásához, amely a döntéshozók számára iránymutatóul szolgálhat közéletben. Jávorné Erdei Renáta: Nyíregyháza város lakosságának életminősége az egészségi állapot tükrében. Doktori dolgozat, elérhető: <https://doktori.hu/index.php?menuid=193&lang=HU&vid=16671> (2017.09.18.)

²⁰ ENGEL, GEORGE L.: The need for a new medical model: A challenge for biomedicine. *Science* 196. (1977) 129–136. doi:10.1126/science.847460

annál betegebbnek érzi magát.²¹ A szerzők megállapították, hogy a párkapcsolatok és a társas kapcsolatok nem tudják betölteni egészségvédelemmel kapcsolatos funkciójukat, hiszen a mintában az egyedülállók egészségesebbnek tartották magukat, mint a házasságban élők.

A 2012. évi vizsgálat minimális javulást mutatott a megkérdezettek szubjektív egészségi állapotában, mindamelllett továbbra is jellemző maradt, hogy a nők kedvezőtlenebbnek ítélik meg egészségi állapotukat, mint a férfiak. Megerősítette, hogy az egészségi állapottal legszorosabb összefüggést az iskolai végzettség mutatja; minél alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik valaki, annál kedvezőtlenebbül ítéli meg egészségi állapotát. Jávorné Erdei Renáta, Rusinné Fedor Anita és Berencsiné Madácsi Eszter eredményei szerint a lakosság nagy része csak a legsúlyosabb panaszok esetén fordul házi orvosához, és nem veszi igénybe a lakossághoz legközelebb álló egészségügyi alapellátás preventív és gyógyító lehetőségeit.²² A harmadik hullám egészségmagatartást vizsgáló kérdéssorában hangsúlyozottan megjelenik a dohányzási szokások vizsgálata, mely szerint a dohányzók aránya általában véve magas, és a fiatalok aránya is magas a rendszeresen dohányzók között.

A szubjektív egészségi állapottal kapcsolatban a 2015-ben megvalósult negyedik hullám adatai alapján megállapítható, hogy a befolyásoló tényezők hasonlóképpen hatnak a lakosság egészségérzetére, mint a korábbi években. Az eltérések nem jelentősek, de a 2015-ös mintába került személyek összességében egészségesebbnek érzik magukat, mint a korábbi hullámok válaszadói. Hüse Lajos az adatok alapján leírta, hogy a szubjektív egészségi állapotot a megkérdezettek neme, életkora, legmagasabb iskolai végzettsége, családi állapota befolyásolja leginkább. Összefüggés mutatható ki a megkérdezettek boldogsága (Oxford skála) és vélelmezett egészsége között is. A járás lakosságra is kiterjedő negyedik hullám adatai alapján láthatóvá válik, hogy a falusi lakosság betegségterhei magasabbak, mint a városiaké, miközben az egészségügyi ellátórendszerhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférésük szűkebb.²³

Az idők helyzete

(2008–2015 Patyán László)

A demográfiai trendek és a lakosság életkori arányai alapján Magyarország az elöregedő, sőt, elöregedett társadalmak körébe sorolható a fejlett világ számos más országával egyetemben. Ez a „klub” azonban korántsem egyenmű: azon túl, hogy az idők (60+) aránya a fiatalok (0–19 év) arányának csökkenésével párhuzamosan emelkedik (lásd öregedési index²⁴), olyan jellemzőket is érdemes figyelembe venni, mint a szo-

²¹ JÓNA GYÖRGY, JÁVORNÉ ERDEI RENÁTA: A szubjektív egészségi állapot meghatározó tényezői Nyíregyházán. *Acta Medicinæ et Sociologica* 3 (3). (2012) 99–115.

²² JÁVORNÉ ERDEI RENÁTA, FEDOR R. ANITA, BERENC SINÉ MADÁCSI ESZTER: A nyíregyházi lakosok szubjektív egészségi állapota és annak változásai. *Acta Medicinæ et Sociologica* 5. (12–13). (2014) 189–206.

²³ HÜSE LAJOS: A szubjektív egészségi állapot tényezői és azok változása Nyíregyházán és vonzáskörzetében. *Acta Medicinæ et Sociologica* 6 (18–19). (2015) 96–120.

²⁴ Eltartottsági ráták, öregedési index, január 1. (2003–2017). http://http://www.ksh.hu/thm/2/indi2_1_2.html (2017.09.17.)

ciális és egészségügyi ellátórendszer kiépültsége, hatékonysága és elérhetősége, amely tekintetében az említett országok között drasztikus különbségek mutathatók ki.

Az idősök és a fiatalok népességen belüli arányai mellett fontos jelzőszám az aktív korúakhoz viszonyított rátájuk, melyeket fiatalkori és időskori függőségi aránynak nevezünk. A népesség öregedésének folyamatában az időskori függőségi arány nő, a fiatalkori csökken. Ugyanakkor a teljes függőségi arány (a fiatalkori és az időskori ráta összege), amely az aktív korúakra háruló eltartási kötelezettség mértékét jelzi, sokáig szintén csökkent. Csak a legutóbbi időben indult újra növekedésnek, távlatban pedig minden becslés szerint újra elérhetné a korábbi, az agrárnépesség idején mért szinteket, amely rendkívül nagy terheket jelez előre. Az öregedési folyamat gyökeres változása egészen komoly kihívást jelent a fejlett országok számára – lásd Habcicsek és Pákozdi cikkét.²⁵ Ezek a folyamatok kiemelik annak jelentőségét, hogy az idősök vizsgálata, különösképpen az egyszemélyes háztartásban élőké – mint akiknek az életminősége a leginkább függ az ellátórendszertől –, helyet kapjon a nyíregyházi életminőség-kutatás sorozatában.

A megélhetés, a fogyasztás, a szubjektív jólét, az egészségi állapot, a társas kapcsolatok, a lakás és lakhatás, valamint a mobilitás dimenzióit fókuszba helyezve a 65 éves és idősebb népesség helyzetével foglalkozó elemzés lényegében csaknem leképezi a vizsgálsorozat teljes anyagát. Míg az életminőség-kutatás más „elemző egységei” egy-egy dimenzióra koncentrálnak, így az összefoglaló számára jól tömöríthető eredményeket prezentálnak, addig az idősekre irányuló „elemző egység” a kérdőív nagy részére támaszkodva olyan mennyiségű adatot és eredményt produkált, amelyet bajosan lehet a jelen áttekintésbe beleerőltetni. A témagazda Patyán László három tanulmányában²⁶ (ismételten) világossá tette, hogy statisztikai értelemben Nyíregyháza szigetként emelkedik ki a megye hátrányos mutatói által kirajzolt helyzetből az idősök életminőségét tekintve is. Ennek empirikus – a KSH adataiból leszűrhető viszonyon túlmutató – igazolását első ízben a 2015-ös negyedik hullám adataira támaszkodva lehetett megalkotni. Ennek fényében áttekintésünket is főleg ez utóbbi elemzésre koncentrálnak.

Az elemzések kimutatták, hogy a járásban élők alacsonyabb keresetekkel és nyugdíjjal rendelkeznek, mint a nyíregyháziak. Az alacsonyabb nyugdíjak vélhetően a szignifikánsan alacsonyabb iskolai végzettséggel, valamint ennek következtében az alacsonyabb munkabérral hozhatók összefüggésbe (lásd *Gazdasági aktivitás, munkanélküliség, nők helyzete* fejezet). A háztartások egy főre jutó átlagjövedelmében mért tizenötezer forintnyi különbség alapvetően meghatározza a vidéki idősök életmódját, fogyasztási szokásait. Jellemző, hogy a mindennapi kiadások, az étel- és gyógyszerköltségek jelentenek a járásban élő idősöknek nagyobb terhet. A járási idősök közül kevesek engedhetik meg maguknak a városi idős korosztályban gyakoribb fogyasztási szokásokat (pl. a nyaralást). Tovább árnyalja a képet, hogy a járási idősök

²⁵ HABCICSEK LÁSZLÓ, PÁKOZDI ILDIKÓ: Az előregedő társadalom szociális kihívásai. *Esély* 2004/3. (2004) 87–119.

²⁶ PATYÁN LÁSZLÓ: Időskorúak életminősége 2010. *Acta Medicinæ et Sociologica* 3 (3). (2012) 117–135.; PATYÁN LÁSZLÓ: Egyszemélyes háztartásban élő idősök életminősége *Acta Medicinæ et Sociologica* 5. (2014) 123–141.; PATYÁN LÁSZLÓ: A Nyíregyházi járásban élő idősök életkörülményei. *Acta Medicinæ et Sociologica* 6. (2015) 162–180.

esetében fokozottan jellemző a relatíve nagy lakás, e mellett a háztartásban élők alacsony száma, mely növelheti a lakhatásra fordítandó kiadásokat, ezáltal fokozottabb terhet ró ezekre az idősekre.

A két almintá demográfiai hasonlatossága ellenére szembeötlő a járásban élők rosszabb egészségi állapota, amelyet azonban nem élnek meg negatívabban a megyeszékhelyen élő idősök (szubjektív egészség). A járásban élők sokkal inkább a családra támaszkodnak, kevesebb barátal rendelkeznek – baráti kapcsolatokra támogatóként inkább a városi lakosság számíthat. A járásban élő idősök háztartásaiban sokkal alacsonyabb arányban vannak jelen az info-kommunikációt segítő eszközök – ez alól csak a mobiltelefon képez kivételt –, amely tovább szűkíti a rokoni-szomszédsági viszonyon túli, külső kapcsolatok ápolásának lehetőségét.

Mindezek fényében a szerző javasolja, hogy a jóléti rendszerek uniformizált segítségnyújtási formái esetében a vidék-város különbségeket mindenképp figyelembe kellene venni.

Támogatórendszerek

(2008–2012 Balog Erzsébet; 2008–2010 Fábián Gergely; 2012 Rusinné Fedor Anita;
2015 Krizsai Anita, Tóthné Csatlós Ildikó)

Azokat az emberi csoportosulásokat, melyek tagjaik számára szociális támogató-védő funkciót töltenek be, támogató rendszereknek nevezzük. A támogatás különféle formát ölthet a legalapvetőbb szociális (társas) közeg biztosításától kezdve az instrumentális és anyagi támogatáson keresztül a lelki-mentális támogatásig. Az anómia, vagy egyszerűen csak a természetes makro-társadalmi folyamatok (technikai fejlődés, szabadidő-eltöltési szokások változása, anyagi függetlenség elérhetősége stb.) hatására gyengülő közösségek természetesen kevésbé hatékonyan képesek társas támogatást nyújtani, ugyanakkor a támogató funkció szoros kapcsolatok fellazulásából fakadó gyengülése sok szempontból észrevétlen marad, így a magát jól érző, jó társadalmi helyzetben lévő egyén ezzel kapcsolatban szükségletet sem fogalmaz meg. A természetes támogató rendszer gyengülése azonban rögvést láthatóvá válik, és hiánya égető szükséglet formájában jelentkezik, amennyiben az egyén élethelyzete bármilyen szempontból (pl. egészségi, anyagi, mentális-lelki) megroppan, minősége leromlik. Ekkor mutatkozik meg a mesterséges támogató rendszerek jelentősége, amelynek legfontosabb szerepe a természetes támogató rendszer kiegészítése, annak hiánya esetén pedig a pótlása. A modern társadalmakban mindez közzfeladat, közösségi finanszírozáson alapul, formáit és elérhetőségét a mindenkor szociálpolitikai elveknek megfelelően – diszfunkcionális állami/önkormányzati működés mellett azoktól kisebb-nagyobb mértékben eltérve – törvények szabályozzák.

A *Nyíregyháza Életminősége* vizsgálatsorozat nemcsak a támogató rendszerek meglétét és azok működési sajátosságait, hanem azokat a problémátípusokat is feltárja, amelyekkel a városi lakosok ezekhez a rendszerekhez fordulnak segítségért. A kutatás egyén-központú megközelítésből közelít a szolgáltatásokra. Így például kérdéseket fogalma-

zott meg arról, hogy a megkérdezettek miképpen vélekednek azokról a segélyezési típusokról, amelyek segítséget nyújthatnak a problémáik megoldásában, illetve, hogyan vélekednek az igénylők azok hatékonyságáról, honnan szerzik értesüléseiket. Az első két hullám adataiból jól látható, hogy a városlakók elsődlegesen a család segítségét veszik igénybe szociális problémák esetében (2008: 91,4%; 2010: 92,2%). Ezután következnek a barátok, ismerősök (53,0% és 60,2%), illetve a mesterséges védőháló elemei, azaz az önkormányzat (27,7% és 27,8%), illetve az egyes szociális szolgáltatók (18,7% és 22,4%). A város Szociális Osztályához fordulók túlnyomó részben pénzügyi támogatásban részesültek. A nyíregyházi válaszadók maximálisan egyetértettek azzal, hogy szükség van a segélyezésre, mert bizonyos problémákat csak ezáltal lehet megoldani, ugyanakkor – a vizsgált időszak közbeszédének megfelelően – azzal is egyetértettek, hogy vannak „csalók” a rendszerben, akik kihasználják a segélyezést, mert eltagadják jövedelmi helyzetüket, illetve igénybe veszik a szolgáltatásokat és juttatásokat, miközben nincsenek rászorulva. A segélypártiak alapvetően a három legalacsonyabb végzettségű csoport tagjai közül kerülnek ki. A középfokú végzettséggel rendelkezők megosztottak ebben a tekintetben, míg a diplomások inkább elutasítók: nem utasítják el a rászorultságot, de nem is preferálják a pénzügyi segítséget.

A szolgáltatási adatokból kimutatható, hogy szinte minden támogatási formában növekedés mérhető – a legjelentősebb arányban a lakásfenntartási támogatás, az átmeneti segély, a rendkívüli gyermekvédelmi támogatás és a kiegészítő gyermekvédelmi támogatás esetében, valamint egyes természetben nyújtott ellátások tekintetében.²⁷

A harmadik hullám adatait e tekintetben elemző dolgozatának²⁸ szerzői az előzőmennyhez képest hangsúlyozottabban támaszkodtak a nemzetközi és hazai adatokra, mintegy nagyobb keretet adva a Nyíregyházán feltárt képnek. Megállapították, hogy a városlakók az országos adatokhoz hasonlóan inkább a pénzügyi ellátási formákat preferálják, de a korábbi évekhez képest kisebb mértékben (74,6 százalék véli ezt a támogatási formát a leginkább alkalmasnak problémái megoldására). Jelentősen emelkedett azok aránya (12,1% és 3,0%-ról 21,4%-ra), akik úgy gondolják, hogy egyik segélyezési forma sem nyújt segítséget – sem a pénzügyi ellátások, sem a természetbeni ellátások – problémájuk megoldásában. Ennek hátterében a szerzők szerint a szegénység mélyülése állhat. Ezzel párhuzamosan 2012-ben jelentős mértékben csökkent a városban a segélyezettek száma: egyrészt 2012-ben érzékelhetővé váltak a megváltozott jogszabályi feltételek, másrészt a szerzők úgy vélik, a közfoglalkoztatási létszám jelentős növekedése is ehhez járul hozzá. Ez azonban még mindig csak részleges becslés lehet, hiszen a szerzők másutt megállapítják, hogy a segélykérelmek elutasításának döntő oka a jövedelmekben rejtett, azaz a 2012-ben érvényes öregségi nyugdíjminimum összegét (28 500 forint) meghaladó jövedelem esetén a jogosultság nem volt megállapítható. Könnyen belátható, hogy ez az összeg már 2012-ben sem biztosíthatott méltó életszínvonalat. A legsúlyosabb, életet veszélyeztető problémák

²⁷ BALOGH ERZSÉBET, FÁBIÁN GERGELY: Támogató rendszerek, szociális problémák és segélyezés. *Acta Medicinæ et Sociologica* 3 (3). (2012) 135–153.

²⁸ BALOGH ERZSÉBET, R. FEDOR ANITA: Segélyezés és támogató rendszerek. *Acta Medicinæ et Sociologica* 5. (12–13). (2014) 83–105.

kivételével hathatós problémamegoldás nem alapozható olyan segélyezésre, amelyre a rászoruló kizárólag ennél alacsonyabb jövedelem esetén jogosult. Jelentősen emelkedett azok aránya, akik úgy vélik, hogy sok utánajárást kíván az igazolások beszerzése, ami akár összefüggésben állhat azzal is, hogy a különböző igazolások megszerzése számos költséggel járhat együtt (utazás, illetékfizetés), melyet a kérelmező nem tud megfinanszírozni, tehát ezek az emberek kiszorulnak a védőernyő alól.

A szociális igazgatás területén újabb jelentős változtatásokra került sor 2013-ban – a harmadik és a negyedik hullám között. A változtatások révén az önkormányzatoktól átkerültek az okmányirodai feladatok, a gyermekvédelmi és gyámügyek, valamint egyes szociális (időskorúak járadéka, egészségügyi szolgáltatásra való jogosultság, ápolási díj és közgyógyellátás egyes jogcíme), környezetvédelmi, természetvédelmi igazgatási ügyek a járásokhoz. Ettől az évtől a segélyek finanszírozása is megváltozott: a települések eltérő mértékű állami támogatásban részesültek, figyelembe véve az egy lakosra jutó adóerő-képességet.

A változó jogszabályi környezet mellett is megállapítható a szociális támogatások elértéktelenedésének további erősödése. Ennek egyik oka a negyedik hullám adatait elemző tanulmány szerzői szerint az, hogy számos segély összegének megállapítási alapját képező öregségi nyugdíjminimum 2008 óta változatlan (28 500 Ft). Nemcsak a segély összege, hanem a kérelem elbírálásánál figyelembe vett jövedelemhatár is a nyugdíjminimumhoz kötődik, ami többségében még a szegénységi küszöb mértékét sem éri el. A teljes képhez hozzátartozik, hogy a településeken szinte csak szelektív ellátások érhetők el, univerzális ellátásokkal alig találkozunk. Ez 2015 előtt is többségében igaz volt, azt követően azonban a normatív támogatások megszüntetésével még inkább a településen dől el, hogy ki, milyen feltételekkel és mire jogosult. Ezt a helyi döntést azonban a rendelkezésre álló források determinálják – a kisebb települések csak az államtól kapott forrásokat használják fel, amely beszűkíti a segélyezés lehetőségét.²⁹

Társas kapcsolatok vizsgálata

(2008–2015 Huszti Éva)

Az emberi kapcsolatok rendszere egy társadalom számára alapvető és elidegeníthetetlen erőforrás. A szociológia és a kulturális antropológia régóta foglalkozik a társadalmak felépítésével, szerkezetével, „hálózati” rendszerével; annak mennyiségi és minőségi vizsgálataival. A kutatások egyik fontos kérdése az, hogy a társadalmi kapcsolatok mi módon szolgálnak erőforrásul (vagy éppen akadályul) különböző egyéni és közösségi célok, feladatok megvalósításánál.

A nyíregyházi panelkutatás minden felmérésében külön kérdésblokkként jelent meg a társas kapcsolatok helyi vizsgálata. A kérdések összeállítója és koordinátora Huszti Éva volt, aki a felmérések eredményeit több írásban és előadáson is közvetí-

²⁹ KRIZSAI ANITA, TÓTHNÉ CSATLÓS ILDIKÓ: Szociális problémák és a segélyezési rendszer átalakulása a Nyíregyházi járás településein. *Acta Medicinae et Sociologica* 6. (18–19). (2015) 181–197.

tette mind a szűkebb szakmai plénum, mind a város vezetése és lakossága számára.³⁰ Az első három felmérés szorosán Nyíregyházához kapcsolódva állapít meg tényeket, összehasonlítva az országos helyzetet (Tárki Háztartás Monitor és Omnibusz³¹ vizsgálatok; Háztartások Életút Változása³²) a helyi eredményekkel. A negyedik vizsgálat hangsúlya természetes módon áttevődött a járási szintű összevetésekre; ugyanakkor az elemzésekben megmaradt a városi szintű összehasonlítás is.³³

A vizsgálatok egyik alapvető iránya a válaszadók által megadott barátszám (barátok száma) elemzése volt. Forráserős csoportnak azok a válaszadók tekinthetők, akik magas barátszámmal rendelkeznek. Ennek ellentéte a kapcsolathiányos (kapcsolat-gyenge) csoportba tartozók köre. A kutatások szignifikáns kapcsolatot jeleztek a barátszám vonatkozásában a nemmel, az életkorral, az iskolai végzettséggel, a gazdasági aktivitással, a családi állapottal, az egészségi állapottal és a különböző társadalmi réteghez tartozással. A legjelentősebbnek a nem, a kor és az iskolai végzettség mutatkozott. Országos szinten az aktív életkorú férfiak több barátból számoltak be, Nyíregyházán a barátok száma az országosnál szinte minden korosztályban jóval kisebbnek adódott; viszont a férfiak és a nők közötti különbség itt nem mutatkozott számottevőnek. Az életkor növekedésével a kapcsolati háló szűkülni látszik – sokaknál főleg a gyenge kapcsolatok száma és jelentősége csökken. A családi és rokoni szálak súlya ugyanakkor egy ideig növekszik; viszont idősebb, nyugdíjas korra ez is hanyatlani látszik. A magasabb iskolai végzettség legtöbb esetben kiterjedtebb kapcsolati hálót mutatott. Az alacsonyabb végzettségűek esetében a családi kapcsolatok sokkal dominánsabbnak mutatkoztak – ezek az erős kapcsolatok viszont a hivatalos ügyintézők, álláskeresés kapcsán nem aknázhatók ki olyan mértékben, mint a gyengébb ismerősi szálak.

Nyíregyházán a kapcsolaterős csoportba tartozók legjellemzőbb vonásai: fiatal; nőtlen/hajadon korosztály; jómódúak köre. A járási vizsgálatok szerint is a gazdaságilag aktív, munkaerőpiacon erősebb státuszúak szintén erősebb kapcsolati rendszerrel rendelkeztek. A kapcsolathiányos csoport jellemzői pedig a következők: idős, özvegy és nyugdíjas korosztály; alacsony iskolai végzettség. A járási vizsgálat szerint a nagyvárosi környezeten kívül kevesebb az átlagos barátszám; az alacsonyabb iskolai végzettségűek izolációja még jelentősebb mértékűnek adódott. A vizsgálatokban itt is kimutatható volt Nyíregyháza „sziget” jellege; a megyeszékhely kiemelkedett a mutatók többségében, sok esetben az országos átlagot tükrözve; a járási értékek viszont szinte minden esetben alacsonyabb értékeket jeleztek.

Nyilvánvaló, hogy egyedül a barátok száma nem képes jellemezni azt a társas kapcsolati rendszert, ami egy mikro-, vagy makro-közösség sajátja. Az adatfelvétel során a szolidaritás, a helyi társadalomba való beágyazottság, a magántársasági formák meg-

³⁰ HUSZTI ÉVA: Társas kapcsolatok. Családi, rokoni, baráti kapcsolatok Nyíregyháza lakói körében 2008–2010. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 3. No. 3. (2012) 155–176.; HUSZTI ÉVA: Társas kapcsolatok Nyíregyházán. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 5. No. 12–13. (2014.) 143–164.

³¹ Röviden a TÁRKI „OMNIBUSZ” vizsgálatairól. http://www.tarki.hu/hu/services/su/omnibusz_ismerteto.pdf (2017.09.18.)

³² Háztartások Életút Változása. <http://www.tarki.hu/hev/hev-1> (2017.09.18.)

³³ HUSZTI ÉVA: Mondd meg, kikkel töltöd az idődet, s megmondom, ki vagy. A társas támogatást nyújtó személyes kapcsolati háló néhány jellemzője és működése a Nyíregyházi járásban. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18–19. (2015) 121–144.

jelenésének mérése szintén szerepet kapott. A kapcsolattartás gyakorisága fontos mérőszáma az adott kapcsolat erősségének. Az arányok az első felméréshez viszonyítva megemelkedtek, majd később visszaestek az eredeti szintre. A kapcsolatok gyakoriságának csökkenése a vizsgálatok során az alsó és a középrétegekre (gazdasági erő) volt jellemző – ezek a rétegek egy izolálódási folyamat megélői. Jellemző vonás volt a nyíregyházi és a járási mintákban az erős kapcsolattartás a szomszédokkal. Viszont országos összevetésben gyengének volt mondható a részvétel a klubokban, öntevékeny szabadidős csoportokban Nyíregyházán és a járás más településein is; mindezek közül a legerősebbnek a vallási közösségekhez tartozás jelentkezett.

Összefoglalva elmondható, hogy a társas kapcsolatok elemzése a nyíregyházi panelvizsgálatok révén olyan új tükrét adták a város életének, a működési mechanizmusok jobb megértésének, amelyet nem sok más hasonló nagyságú magyar város mondhat magáénak. Az eredményeket a város döntéshozói is megismerhették és felhasználhatták döntéseik során. Ezek révén a város és a hatáskörbe közvetlenül, vagy közvetve bevonható intézmények (óvodák, iskolák, sportklubok, stb.) tudatosan számos olyan szervezett eseménynek, találkozási lehetőségnek adtak teret az elmúlt időszakban, amelyek a fentebb említett izolálódási folyamatok ellen hathattak.

Anyagi depriváció

(2012–2015 Szilicsány Éva Panna)

A társadalmi egyenlőtlenségek és a szegénység kutatói mára már egyetértenek abban, hogy a mai társadalmak vizsgálata nem elégedhet meg csupán a jövedelmi szegénység elemzésével. Mára elfogadott az a megközelítés, hogy az életkörülményekben jelentkező hátrányok halmozódása – halmozottan hátrányos helyzet – nagy valószínűséggel elvezethet a leszakadáshoz az átlagtól, az erőforrások olyan mértékű beszűküléséhez vezethet, amely egyben tartósíthatja a leszakadás állapotát. Mindezen tényezők folyamatos fennállása a társadalomból történő kiteszítottsághoz, kirekesztettséghez vezet.

A nyíregyházi panelkutatás adataira támaszkodva Szilicsány Éva Panna vizsgálta Nyíregyháza és a nyíregyházi járás lakosainak anyagi deprivációs helyzetét.³⁴ Az elemzés célja annak feltárása volt, hogy az anyagi depriváció (megfosztottság) milyen mértékben van jelen a városban és a járásban; a különböző tényezők milyen mértékben halmozódtak; kik az érintettek. A deprivációs vizsgálatok fő forrása kilenc elemi indikátor³⁵ volt, amelyek megegyeztek a magyar (Tárki Háztartás Monitor) és európai (Eurostat, EU-SILC) felmérések hasonló kérdéseivel; így lehetőség adódott a szerző számára a többszintű összehasonlításra.

A harmadik hullám adatai szerint Nyíregyházán leginkább a pénzügyi vonatkozású indikátorok jellemzőek; ezen belül is a tartalékképzés okoz problémát. Az eredmények tükrözik azt a már többször is kiemelt megállapítást, miszerint a nyíregyházi helyzetkép

³⁴ SZILICSÁNY ÉVA PANNA: Az anyagi depriváció jelenléte Nyíregyházán, 2012-ben. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 5. No. 12–13. (2014) 61–82.; SZILICSÁNY ÉVA PANNA: Megélhetési nehézségek és nélkülözés a Nyíregyházi járásban. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 6. No. 18–19. (2015.) 80–95.

³⁵ Váratlan kiadás fedezete; egyhetes nyaralás lehetősége; rendszeres/kétnapi hús fogyasztás; tartozás, hátralék meglete; autó birtoklása, fenntartása; lakás rendes fűtése; mosógép; színes televízió; telefon, mobiltelefon birtoklása.

sok esetben az országos viszonyoknak felel meg. Mind az Eurostat, mind a Tárki felmérése azt jelzi hazánkban, hogy a népesség a depriváció vonatkozásában elsődlegesen anyagi nehézségekkel küzd, ami főleg a tartalékképzésben mutatkozik meg. Mindezek mellett mindhárom felmérés kiemeli a létfenntartással kapcsolatos problémák magas arányát is. A részletesebb elemzés azokat a „törésvonalakat” is azonosítani igyekezett, amelyek kapcsolódnak a kirekesztettség ki- és belépési pontjaihoz, annak tartóssá válásához.

A negyedik hullám depriváció irányú elemzése főleg a járási viszonyok feltárására koncentrált. A vizsgálatok kimutatták, hogy a tartalékképzés a járási lakosok esetében még a nyíregyháziakénál is problémásabb. Árnyaltabb kép mutatkozott a vizsgálatok során a szegénységi küszöbön állókról. Ők azok, akik a határon „táncolnak” – a biztos jövedelem megóvhatja, vagy kiemelheti őket a mélyebbre csúszás határáról. Számukra a munkahely elvesztése igen súlyos problémát okozhat, hiszen általában nem állnak rendelkezésükre olyan tartalékok, amelyek megóvhatnák őket a kirekesztettség állapot elérésétől, a következő munkahely megszerzéséig.

Érzelmi jólét

(2015 Szigeti Fruzsina, Fábíán Gergely, Takács Péter)

A nyíregyházi panelfelmérés adatai lehetővé tették, hogy egy lokális (városi szinten értelmezhető) életminőség mutatót alakítsanak ki a kutatók. A modell – amelyet T. Rahman és munkatársai dolgoztak ki – nyolc, életvitellel kapcsolatos területet foglal magába. 2015-ig a felmérések ezek közül hetet³⁶ fedtek le. A negyedik felmérésben sikerült az érzelmi jólét viszonyait is mérni a városban és a járásban az Oxford Boldogságmérő Skála segítségével. Az érzelmi jólét adatainak elemzését Szigeti Fruzsina, Fábíán Gergely és Takács Péter végezték.³⁷

A számítások meghatározó különbséget jeleztek a különböző korcsoportok és az eltérő iskolai végzettség szerint. A korról az összesített skálapontszám átlagos értéke csökkent; az iskolai végzettség növekedése pedig a pontszám átlagértékek növekedését adta. A munkahellyel rendelkezők elégedettségi szintje magasabb volt; viszont a nagyobb jövedelműek nem mutattak magasabb átlagot a mérésben. A kapcsolaterős csoportok szintén magasabb elégedettségről adtak számot. A városi és a járási lakosok között statisztikailag jelentékeny különbséget jeleztek az adatok az előbbiekre javára. A városi lakosok inkább optimista, míg a járásiak kissé pesszimista felfogással töltötték ki a kérdőívet.

Az elemzésből levonható következtetések természetes módon fedik az előző részekben elhangzottakat. A munkaerő-piaci helyzet javítása; a személyes hálózatok és a gyenge kapcsolatok építésének tudatos segítése (klubok, önkéntes szervezetek támogatása); a kulturális tőke erősítése a városban és a környező járási településeken növelné a lakosok boldogságsszintjét, étellel való elégedettségét.

³⁶ Családi, baráti viszonyok; egészségi állapot; anyagi jólét; lokális közösség; munka és aktivitás; személyes biztonság, környezet minősége. A Rahman modellből hiányzó komponens az érzelmi jólét komponense.

³⁷ SZIGETI FRUZZSINA, FÁBIÁN GERGELY, TAKÁCS PÉTER: Az érzelmi jólét mérése a Nyíregyházi járás településein. Acta Medicinæ et Sociologiae Vol. 6. No. 18–19. (2015) 145–161.

A várost érintő és a *Nyíregyháza Életminősége* című kutatás közvetett körébe vonható egyéb kari vizsgálatok

A kutatásokat bemutató kötetekben több alkalommal olyan speciális területeket érintő közlemények is napvilágot láttak, amelyek az Egészségügyi Kar munkatársainak Nyíregyháza város életminőségével összefüggő, de nem szorosan a *Nyíregyháza Életminősége* című kutatáshoz köthetők.

Elsőként többek között Horváth László és Krizsai Anita írását³⁸ lehet megemlíteni, amely a családi és intézményi szociális ellátások viszonyát, súlypontjait tárgyalja fogyatékos gyermekek körében. A vizsgálatok Nyíregyházán és a környező településein élőket érintették. A munka annak feltárására irányult, hogy milyen módszerek szükségesek ahhoz, hogy a családok partnerként kapcsolódhassanak be az egészségügyi és szociális ellátásokba. A kutatási eredményekre alapozva egy továbbképzési program született a fogyatékos gyermekekkel és családjaikkal foglalkozó szakemberek számára.

Hüse Lajos munkája³⁹ az inkluzív nevelés területére vezeti az olvasót. A tanulmány a „Mindenkinek becsengettek!” program keretei között vizsgálta az értelmi fogyatékkal élő gyermekek közvetlen környezetét, a környezeti interakciókat és azok hatását. A program megvalósítása során önkéntesek óvodai és alsó tagozatos csoportokba vittek többségében Down-szindrómás gyermekeket (csoportonként egy főt, heti rendszerességgel, 6–8 héten keresztül) különböző foglalkozásokra – jellemzően kézműves, zenei, vagy mozgásos tevékenységekre. A csoportokban az ilyen típusú pedagógiai feladatok megoldására szolgáló inkluzív oktatást támogató vagy éppen gátló tanári attitűdök voltak megfigyelhetők. A szerző összegzésében kiemeli, hogy az ilyen programok „kétélű fegyverként” szolgálhatnak, vagy hátráltathatják a fogyatékos gyermekek iskolai integrációjának ügyét.

Az eddig elvégzett felmérések képet nyújtanak a város és a járás életéről. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a speciális, esetleg kevésbé előtérben lévő rétegek életviszonyainak feltárása további célzott kutatásokat igényel. Ehhez kapcsolódóan az Egészségügyi Kar számára nagy feladat volt a *Nyíregyháza Ifjúsága 2015* felmérésutatói feladatainak megoldása. A vizsgálat követte a *Magyar Ifjúság 2012* kutatás során alkalmazott módszereket, kérdőívet. Az eredmények összefoglaló írásai⁴⁰ lehetőséget adnak arra, hogy a nyíregyházi fiatalok helyzete összevethető legyen országos szinten. A városi ifjúsági koncepció előkészítési munkálatai figyelembe vették mindezeket. Erre igen jó példa a fiatalok szabadidő eltöltési és sportolási szokásaival kapcsolatos elemzés.⁴¹ Ez elősegítette azoknak a projekteknek a megvalósulását, amelyek a város

³⁸ HORVÁTH LÁSZLÓ, KRIZSAI ANITA: Fogyatékos emberek helyzete Nyíregyházán és térségében. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 3. No. 3. (2012) 177–196.

³⁹ HÜSE LAJOS: Az inkluzív neveléssel kapcsolatos tanári attitűdök Nyíregyházán. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 5. No. 12–13. (2014) 207–228.

⁴⁰ HUSZTI ÉVA, BALOGH ERZSÉBET, HÜSE LAJOS ÉS TAKÁCS PÉTER [szerk.]: *Nyíregyháza Ifjúsága 2015*. Tematikus szám. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 7. No. 20–21. (2016)

⁴¹ KOVÁCS KLÁRA: Szabadidő-eltöltés és sportolás a nyíregyházi fiatalok körében. *Acta Medicinæ et Sociologica* Vol. 7. No. 20–21. (2016) 112–130.

számos pontján (erdei tornapálya, szabad téri edzési lehetőségek, játszóterek) teszik ma már lehetővé az aktív, mozgással teli kikapcsolódást.

Diszkusszió és a folytatás

Összefoglalásként az a kérdés tehető fel, hogy milyen összkép is alakult ki a munka során Nyíregyházáról és a járásról. A válasz röviden úgy foglalható össze, hogy a város nagyon sok tekintetben az országos átlaghoz igazodik. Kilépve azonban a város vonzáskörzetébe, érezhető az a lemaradás, amire számos országos felmérés felhívja a figyelmet. Ezen okból ismétlődik újra és újra az írásokban a Nyíregyháza „sziget” jellege.

Hogyan tovább? – kérdezheti az olvasó.

A kar és a kutatócsoport céljai között szerepel a *Nyíregyháza Életminősége* című kutatás folytatása. Ez részben 2017 ősszén megtörtént és újabb szempontokkal kiegészítve 2018 tavaszán is tart. A két időpont oka az, hogy az előkészítő munka szakértői egyeztetései annyi új szükséges irányt jelöltek meg, amelyek ésszerű vizsgálata csak két részben lehetséges. A tervezett első lekérdezés fókuszában a korábbi kérdőív kérdései állnak majd, kivéve az egészségi állapottal kapcsolatos kérdésblokk, amely többek között (droghasználat, Redukált Életesemény Skála,⁴² stb.) a második lekérdezésben jelenik meg. A két felmérés több olyan modult is tartalmaz, amely újra a város és környezetének országos viszonyokkal történő összehasonlítását teszi lehetővé. Mindezek reményeink szerint elősegítik azt a tervezési és végrehajtási munkát, amelyet a Polgármesteri Hivatal, azon belül pedig a Szociális és Köznevelés Osztály végez településünkön.

A hosszabb távú célok között szerepel a Debreceni Egyetem Egészségügyi Karának honlapján kialakítani egy olyan pontot, amely lehetővé teszi a kutatás forrásainak elérését, akár kérdőív vagy adatbázis szinten – generálva ezzel hasonló kezdeményezéseket a társintézményekben vagy más településeken.

A kutatássorozat indulásakor a város viszonyainak megismerése jelentette a legfőbb motiváló tényezőt a kutatók számára. Az elemzési célok elérése, az intézményi és személyes kapcsolatok fejlődése újabb értelmet adott, ad a folytatáshoz. Reményeink szerint ezek a feltáró és hosszabb távú tendenciákat is megmutató vizsgálatok hozzájárulnak Nyíregyháza még európaibb szintű várossá válásához, az itt élők életminőségében eddig elért eredmények jövőbeli megtartásához és további fejlesztéséhez.

⁴² HÜSE LAJOS, HUSZTI ÉVA, TAKÁCS PÉTER: A gyermekvédelem peremén – Negatív életesemények hatása a kamaszok és fiatalok egészségkárosító magatartására. *Metszetek* Vol. 5. No. 4. (2016) 80–108. DOI 10.18392/METSZ/2016/4/5